บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้นมีมานานกว่าสองศตวรรษ โดยเริ่มปรากฏชัดเจนในปี ค.ศ.1710 เมื่อประเทศอังกฤษได้ตรา The Statute of Anne, 1710 ซึ่งถือกันว่าเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรก โดยที่กฎหมายดังกล่าวได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์และผู้พิมพ์โฆษณาในงานวรรณกรรมประเภทหนังสือ หลังจากนั้นการให้ความคุ้มครองแก่งานวรรณกรรมและศิลปกรรมได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับเรื่อยมาควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการต่างๆ ซึ่งเหตุผลการของให้ความคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้นก็คือ เหตุผลแห่งความเป็นธรรมตามธรรมชาติหรือความรู้สำนึกคิดของปัจเจกชนที่ว่า ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานขึ้นด้วยแรงงานและสติปัญญาของเขา จึงควรได้รับความเคารพ หากใครจะใช้งานสร้างสรรค์ดังกล่าวก็ควรจะต้องขออนุญาตและจ่ายค่าตอบแทนด้วย เนื่องจากการสร้างสรรค์งานนั้นต้องลงทุนด้วยทรัพย์สิน ดังนั้น ด้วยเหตุผลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ จึงควรให้โอกาสผู้สร้างสรรค์สามารถแสวงหาผลกำไรได้ตามสมควร นอกจากนี้หากมองในแง่ของรัฐแล้วจะเห็นได้ว่า รัฐต้องการสร้างสิ่งจูงใจแก่ผู้สร้างสรรค์ ให้สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และมุ่งหวังเพื่อให้มีกลไกที่จะทำหน้าที่ในการรวบรวมและพัฒนาข้อมูลทางวัฒนธรรมของสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นอีกด้วย รวมทั้งต้องการใช้กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์ เป็นกลไกสำคัญในการเผยแพร่งานไปสู่คนจำนวนมาก ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นเอกภาพและความมั่นคง โดยอาศัยงานสร้างสรรค์เหล่านั้นเป็นจุดเกาะเกี่ยวในสังคม

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการให้ความคุ้มครองแก่งานวรรณกรรมและศิลปกรรมเป็นสิ่งที่มีเหตุผลและความจำเป็น แต่ในขณะเดียวกัน เนื่องจากลักษณะของการให้ความคุ้มครองนั้นเป็น

สิทธิพิเศษที่นอกเหนือจากบุคคลสิทธิและทรัพย์สิทธิ คือ มีลักษณะเป็นการให้สิทธิโดยเด็ดขาด (Exclusive Right) ในสิทธิหลายประการแก่ผู้สร้างสรรค์ ในสิ่งซึ่งมวลมนุษยชาติควรมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกัน คือ ความรู้หรือวิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะในการนำงานสร้างสรรค์ดังกล่าวมาดัดแปลงเพื่อพัฒนาความรู้หรือวิทยาการให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ต่อไป ดังนั้นแม้รัฐจะมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความคุ้มครองด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวข้างต้นก็ตาม ขณะเดียวกันรัฐก็จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตการคุ้มครองไว้ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม โดยกำหนดประเภทงานที่จะได้รับความคุ้มครอง วิธีการในการให้ความคุ้มครอง ตลอดจนการจำกัดอายุในการให้ความคุ้มครองไว้แตกต่างกันตามความเหมาะสมในแต่ละรัฐ เช่น คุ้มครองตลอดชีวิตของผู้สร้างสรรค์และอีก 50 ปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย เมื่อครบกำหนดดังกล่าวงานนั้นจะตกเป็นสาธารณสมบัติ (Public Domain) เพื่อให้ผู้อื่นในสังคมมีโอกาสใช้ประโยชน์ได้บ้าง เป็นต้น

ประเทศไทยเองได้มีการให้ความคุ้มครองแก่งานวรรณกรรมและศิลปกรรม โดยเริ่มจากงานประเภทวรรณกรรมก่อน ในระยะต่อมาก็ให้ความคุ้มครองแก่งานศิลปกรรม และได้ขยายขอบเขตแห่งการคุ้มครองงานให้กว้างขึ้นตามสภาวะการณ์ของสังคมและการพัฒนาทางเทคโนโลยี เช่น การนำเอาสิทธิข้างเคียง (Neighbouring Rights) มาบัญญัติรวมไว้เป็นต้น ซึ่งรวมไปถึงการให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศตามอนุสัญญาระหว่างประเทศด้วย ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศเริ่มปรากฏขึ้นและขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของฮ่องกง เป็นต้น และปัญหาที่สำคัญที่สุดในขณะนี้ก็คือปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของสหรัฐอเมริกา

ปัญหาลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น เป็นปัญหาทั้งในแง่นิติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมือง ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย ทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ ดังจะเห็นตัวอย่างได้ว่าประเด็นปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่การยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2531 ที่ผ่านมา หรือในกรณีที่สหรัฐอเมริกาได้นำเอาปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์นี้เป็นเงื่อนไขในการเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนกับการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preference : G.S.P.) มาตรการตอบโต้ทางการค้าตามมาตรา 301 แห่งรัฐบัญญัติการค้า ตลอดจนการตอบโต้ด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น การคัดค้านการกู้ยืมเงินในกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ ธนาคารโลก เป็นต้น การดำเนินการและท่าทีต่อ

ปัญหาดังกล่าวย่อมกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความรู้สึกไม่พอใจของประชาชนชาวไทย นอกจากนี้การที่ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาย่อมต้องอาศัยเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นนี้จะก่อให้เกิดอุปสรรคต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับระบบข้อมูลสำหรับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์หรือคอมพิวเตอร์ซอฟแวร์ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์น เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2531 และจะมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2532 เป็นต้นไปแล้วก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็ยังไม่ละความพยายามที่จะบีบบังคับให้ประเทศไทยกำหนดให้ความคุ้มครองคอมพิวเตอร์ซอฟแวร์อยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายลิขสิทธิ์ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือความจำเป็นในการศึกษาว่าประเทศไทยควรมีขอบเขตการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมอย่างไรที่จะเป็นธรรมต่อทั้งผู้สร้างสรรค์คนไทยและคนต่างชาติ และกับสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศด้วย

1.2 <u>วัตถุประสงค์ของการวิจัย</u>

ก. เพื่อศึกษาความเป็นมาของปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

ข. เพื่อศึกษาว่าประเทศไทยมีพันธกรณีตามสนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2509 ข้อ 5(2) หรือไม่เพียงใด และประเทศไทยละเมิดพันธกรณีดังกล่าวตามที่สหรัฐอเมริกาอ้างจริงหรือไม่

ค. เพื่อศึกษาว่าการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นจะมีผลดีผลเสียอย่างไรบ้างต่อประเทศไทย

ง. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลดีผลเสียระหว่างการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ กับผลประโยชน์และมาตรการตอบโต้ที่สหรัฐอเมริกานำมาเป็นเครื่องมือในการต่อรอง

จ. เพื่อศึกษาว่าร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ควรมีเนื้อหาและขอบเขตการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมให้แก่สหรัฐอเมริกามากน้อยเพียงใด

ฉ. เพื่อศึกษาทำแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ถูกต้องและเหมาะสม ตลอดจนแสวงหามาตรการป้องกันการใช้ผลประโยชน์และมาตรการตอบโต้เดิมมาใช้กับกรณีอื่น ๆ อีก

1.3 วิธีการวิจัย และขอบเขตการวิจัย

ก. วิธีการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกฎหมายแต่ละฉบับ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทยหรือต่างประเทศ ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบประกอบกับความคิดเห็นของนักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ และบุคคลผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาขอบเขตการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมตามกฎหมายไทย ในกรณีของปัญหาลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น จะทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ก่อนที่สหรัฐอเมริกาจะเข้าเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเบอร์น โดยจะทำการศึกษาถึงภูมิหลังหรือที่มาและรากฐานของปัญหาดังกล่าว และจะศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบกันในการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้แก่ ขอบเขตของการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมตามกฎหมายไทย สนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา โดยเน้นที่ในส่วนที่เป็นข้อตกลงที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งจะพิจารณาประเด็นในการเจรจากับสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร มาตรการตอบโต้ทางการค้าตามมาตรา 301 แห่งรัฐบัญญัติการค้าของสหรัฐอเมริกา และมาตรการทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ตลอดจนจะวิเคราะห์ถึงพันธกรณีตามสนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2509 ข้อ 5(2) และปัญหาการรับรองสนธิสัญญาดังกล่าว โดยพิจารณาถึงประเด็นปัญหาทางศีลธรรม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง และผลต่อการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรมในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ฉบับต่าง ๆ ทั้งนี้จะไม่พิจารณาถึงประเด็นทางการเมืองและประเด็นการเจรจาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น เช่น การคุ้มครองทางด้านสิทธิบัตรแก่ผลิตภัณฑ์ยา เทคโนโลยีชีวภาพ และเครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิทยานิพนธ์นี้

ก. ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาอย่างแท้จริง

ข. ทำให้ทราบว่าประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องให้ความคุ้มครองแก่งานวรรณกรรมและศิลปกรรมของสหรัฐอเมริกาหรือไม่ เพียงใด

ค. ทำให้ทราบถึงผลดีผลเสียในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่งานสหรัฐอเมริกา

ง. ทำให้ทราบถึงขอบเขตที่ควรให้ความคุ้มครองแก่งานวรรณกรรมและศิลปกรรมของสหรัฐอเมริกาในการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์

จ. ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม โดยสามารถรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติไว้มากที่สุด

ฉ. เพื่อประโยชน์ต่อภาครัฐและเอกชน ในการนำเอาข้อมูลและความเห็นต่าง ๆ ในวิทยานิพนธ์นี้ไปเป็นข้อมูล หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1

สภาพปัญหา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย